

Begrippenlijst Legger rijkswaterstaatswerken – onderdeel rivieren

Actualisatie juni 2021

Begrenzing rijksvaarweg	Grens als bedoeld in artikel 2.1.2 van het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening
Beschermingszone	Aan een waterstaatswerk grenzende zone, waarin ter bescherming van dat werk voorschriften en beperkingen kunnen gelden
Genormeerde bodem	Onder de waterspiegel gelegen grondvlak van een rivier, kanaal, meer, haven etc. met een genormeerde hoogteligging
Grens waterstaatkundig beheer	Grens die is gepubliceerd in de kaarten waterstaatkundig beheer onder de Waterregeling
Oppervlaktewaterlichaam	Samenhangend geheel van vrij aan het aardoppervlak voorkomend water, met de daarin aanwezige stoffen, alsmede de bijbehorende bodem, oevers en, voor zover uitdrukkelijk aangewezen krachtens de Waterwet, drogere oevergebieden, alsmede flora en fauna
Primaire waterkering	Waterkering die beveiliging biedt tegen overstroming doordat deze behoort tot een dijkkring ofwel vóór een dijkkring is gelegen
Regionale kering	Andere dan primaire keringen in beheer bij het Rijk zoals genoemd in bijlage III, sub 2 van het Waterbesluit
Regionale wateren	Watersystemen of onderdelen daarvan die niet in beheer zijn bij het Rijk
Rijkswateren	Watersystemen of onderdelen daarvan die in beheer zijn bij het Rijk
Rijkswaterstaat	De uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, die in opdracht van de minister en de staatssecretaris het nationale netwerk van wegen en vaarwegen beheert en ontwikkelt
Rijkswaterstaatswerken	Oppervlaktewaterlichamen, bergingsgebieden, waterkeringen en ondersteunende kunstwerken in beheer bij het Rijk
Stroomgeleidingsobjecten	Strekdammen, leidammen en leikades die als doel hebben om de positie van de hoofdstroom vast te leggen
Successie	Opeenvolgende verandering van de soortensamenstelling van vegetatie
Vegetatieklassen	De indeling van vegetatietypen in klassen met een vergelijkbare ruwheid. In de vegetatielegger worden vier homogene klassen met oplopende ruwheid onderscheiden: <i>gras en akker, riet en ruigte, bos en struweel</i> . Daarnaast kent de Vegetatielegger 3 mengklassen: <i>90/10, 70/30 en 50/50</i> .
Vegetatieruwheid	De mate waarin vegetatie de stroomsnelheid van water beperkt.
Vlak van vrije ruimte	Vlak waarbinnen een dynamisch object (geul of oever) zich vrij mag bewegen, zonder dat oevererosie of zijdelingse verplaatsing leidt tot overlast aan belangen derden of leidt tot functieverlies.
Waterreguleringswerk	Een kunstwerk dat waterregulering als hoofdfunctie heeft, niet zijnde een sluis, stuw of gemaal of een constructie ten behoeve van het inlaten, uitlaten of overlaten van water, niet zijnde een gemaal of spuilsuis, zoals een inlaatsluis, overlaat of inundatiesluis
Watersysteem	Samenhangend geheel van een of meer oppervlaktewaterlichamen en grondwaterlichamen, met bijbehorende bergingsgebieden, waterkeringen en ondersteunende kunstwerken
Watervergunning	Een watervergunning is een vergunning die Rijkswaterstaat afgeeft aan derden. Hierin geeft Rijkswaterstaat toestemming voor handelingen op of nabij een waterstaatswerk. Artikel 6.5 van de Waterwet en art. 6.12 Waterbesluit bepalen in welke gevallen een watervergunning nodig is

Toelichting op de Legger rijkswaterstaatswerken – onderdeel rivieren

Actualisatie juni 2021

1. Inleiding

De Minister van Infrastructuur en Waterstaat heeft de Legger rijkswaterstaatswerken 2021 en de Vegetatielegger 2021 gewijzigd vastgesteld. Aanleiding is dat er een actualisatie van de Legger rijkswaterstaatswerken 2014 en Vegetatielegger 2020 heeft plaatsgevonden. Dit besluit kent twee toelichtingen: de toelichting op de Legger rijkswaterstaatswerken en de toelichting op het onderdeel Vegetatielegger. Dit is de toelichting op het onderdeel Legger rijkswaterstaatswerken betreffende de gewijzigde ligging, afmeting en constructies van Rijksrivieren.

Een belangrijke wijziging is het nauwkeuriger beschrijven van de vorm en afmeting van het deel van de oppervlaktewaterlichamen in de uiterwaarden, zoals nevengeulen, strangen en plassen. Daarnaast zijn ook constructies als natuurvriendelijke oevers en rivierhout toegevoegd aan de Legger.

2. Grondslag en reikwijdte van de Legger

Ingevolge artikel 5.1, eerste lid van de Waterwet draagt de beheerder zorg voor de vaststelling van een legger. In de Legger wordt de normatieve toestand van een waterlichaam vastgelegd. De normatieve toestand betreft de ligging, vorm, afmeting of constructie waaraan een waterstaatswerk volgens een eerder door de waterbeheerder genomen besluit tot aanleg of wijziging van een waterstaatswerk (projectplan Wtw of voorheen Wbr-vergunning eigen dienst) behoort te voldoen.

Anders dan bij waterkeringen en kanalen waar de normatieve toestand exact kan worden vastgelegd in de vorm van ligging, afmeting en constructie, is dit bij geulen, strangen en natuurvriendelijke oevers minder exact het geval. Vanwege de dynamische aard van een rivier zijn de ligging en afmeting daarvan als gevolg van natuurlijke processen als afslag en aanwas, of erosie en aanzanding aan verandering onderhevig. Geulen, strangen en natuurvriendelijke oevers kunnen ondanks een gewijzigde ligging en afmeting voldoen aan de normatieve toestand. Daarom is in de Legger de ligging van geulen, strangen en natuurvriendelijke oevers vervat in een "Vlak van Vrije Ruimte". Zie hiervoor onderdeel 6 van deze toelichting.

De waterbeheerder stelt ingevolge de Waterwet een legger vast voor alle onder zijn beheer vallende waterstaatswerken. De Legger van waterstaatswerken in beheer bij het Rijk wordt opgesteld door Rijkswaterstaat (RWS) en vastgesteld door de Minister van Infrastructuur en Waterstaat als beheerder van de watersystemen of onderdelen daarvan in beheer bij het Rijk. De Legger rijkswaterstaatswerken is in drie delen vastgesteld:

- a. de Legger primaire waterkeringen;
- b. de Legger rijkswaterstaatswerken, van overige waterstaatswerken (andere dan primaire waterkeringen en oppervlaktewaterlichamen met bijbehorende kunstwerken); en
- c. de Vegetatielegger, waarin de normatieve vegetatieruimte van het rivierbed in het rivierengebied wordt omschreven.

In de zin van de Waterwet vormen die drie delen samen de Legger als bedoeld in die Wet.

De onderhavige leggerwijziging betreft een wijziging van de Legger als hiervoor genoemd onder b.

3. Inhoud van de wijziging van de Legger rijkswaterstaatswerken

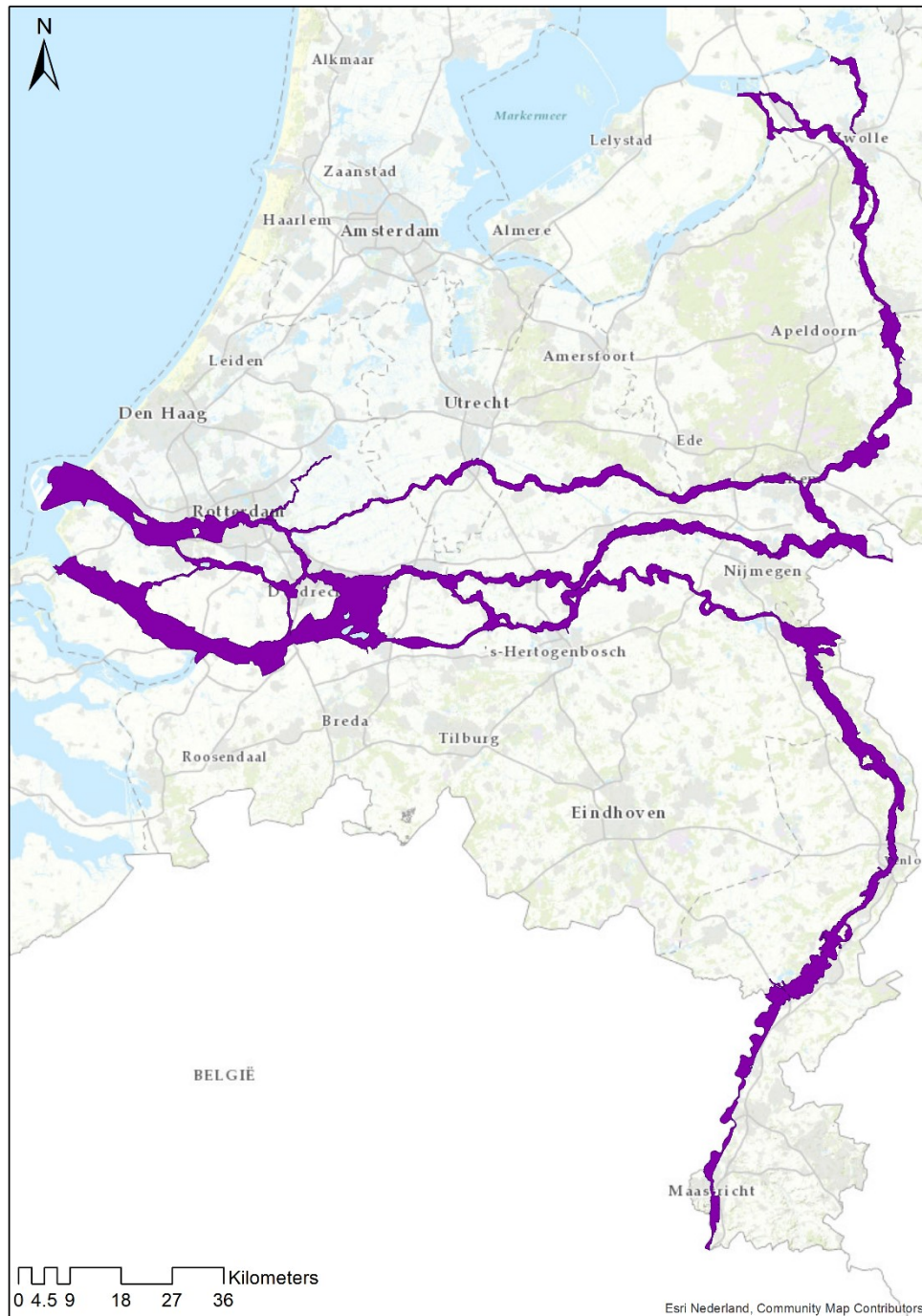
De legger voor het onderdeel rivieren heeft de volgende geografische afbakening (zie figuur 1 op de navolgende pagina):

- a. Grote rivieren van Rijkswaterstaat (Maas- en Rijntakken):
 - In breedte: binnen de grens van het waterstaatkundig beheer (tot de buitenkruin van de primaire kering). De grenzen zijn zichtbaar in de waterregeling;
 - In lengte: landsgrenzen tot de monding van de rivieren of de grens van de stormvloedkeringen;

b. Conform het Waterbesluit betreft dit de wateren:

- Boven-Rijn, Waal, Boven Merwede, Nieuwe Merwede, Beneden Merwede, Noord, Dordtsche Kil, Oude Maas, Spui;
- Pannerdensch Kanaal, Nederrijn, Lek, Nieuwe Maas, Nieuwe Waterweg, Maasmond, Breediep, Hollandsche IJssel;
- IJssel; Zwarte Water, Reevediep;
- Maas, Bergsche Maas, Afgedamde Maas, Amer, Brabantse-, Dordtsche- en Sliedrechtse Biesbosch.

Figuur 1: Geografische afbakening, Legger RWS-werken onderdeel rivieren.

4. Opgenomen typen waterstaatswerken

Voor de inhoud van de Legger bevat de Waterwet het kader. Artikel 5.1 Waterwet bepaalt dat de Legger de ligging, vorm, afmeting en constructie waaraan waterstaatswerken moeten voldoen, omschrijft. De definitie van een waterstaatswerk luidt: oppervlaktewaterlichaam, bergingsgebied, waterkering of ondersteunend kunstwerk (art. 1.1. Wtw).

a. Opgenomen typen waterstaatswerken zijn:

- oppervlaktewaterlichamen:

- hoofdvaargeul;
- overnachtingshavens;
- geulen en strangen;
- overige wateren die een relevante bijdrage leveren aan de doelstellingen vanuit de Kaderrichtlijn Water (KRW), zoals diepe en ondiepe plassen.

- waterkeringen:

De leggers voor primaire keringen in beheer bij het Rijk zijn separaat vastgesteld. In de Legger rijkswaterstaatswerken 2014 zijn alle andere dan primaire keringen in beheer van het Rijk conform bijlage II lid 2 van het Waterbesluit opgenomen, tevens zijn de kernzones en beschermingszones opgenomen voor de opgenomen waterkeringen.

- ondersteunende kunstwerken:

- in- en uitwateringssluizen en schutsluizen;
- stuwen;
- gemalen;
- duikers;
- waterreguleringswerken en stroomgeleidingsobjecten;
- kribben en kribkoppen;
- (zomer)kades, overlaten en drempels;
- vispassages;
- (natuurvriendelijke) oevers en vooroeverconstructies;
- rivierhout.

Werken die niet ondersteunend zijn voor de functie van het natte rijkswaterstaatswerk zoals brugpijlers, verkeersposten of veerstoepen worden om die reden niet opgenomen in de Legger rijkswaterstaatswerken.

b. Kunstwerken in beheer bij derden:

Binnen de oppervlaktewaterlichamen en regionale of primaire keringen in beheer bij het Rijk liggen ondersteunende kunstwerken die niet in eigendom en/of beheer zijn van het Rijk. Als deze kunstwerken een rol spelen bij de afvoerregulerende functie van het rijkswater volgend uit het beheersysteem van Rijkswaterstaat, zijn ze, voor zover bekend, ter informatie gemarkeerd op deze Legger.

c. Overlappend beheer:

In bijlage II bij het Waterbesluit is aangegeven welke oppervlaktewaterlichamen onder het beheer van het Rijk vallen. In de kaarten in bijlagen II, III en IV bij de Waterregeling is aangegeven waar precies de beheergrenzen lopen voor respectievelijk het waterkwaliteitsbeheer, het waterkwantiteitsbeheer en het waterstaatkundig beheer in deze rijkswateren. Binnen het beheergebied is soms sprake van overlappend beheer in territoriale zin met andere beheerders. Dit houdt in dat het beheergebied van Rijkswaterstaat ten dele overlapt met dat van een waterschap. Een voorbeeld is het beheer van lokale watergangen (waterschap) in de uiterwaarden van rijksrivieren (Rijkswaterstaat). Het gaat hierbij dan wel om verschillende beheertaken.

5. Wijzigingen

De volgende waterstaatswerken zijn nieuw toegevoegd aan de Legger als object:

- Geulen en strangen, als Vlak van vrije ruimte (toelichting in hfst. 7);
- Natuurvriendelijke oevers (nvo's), als Vlak van vrije ruimte (toelichting in hfst. 7);
- Overige wateren die een relevante bijdrage leveren aan de doelstellingen vanuit de Kaderrichtlijn Water (KRW), zoals (on)diepe plassen in de uiterwaarden;
- Overnachtingshavens;
- Rivierhout (dood hout in geulen/strangen);
- Vaste laag (met steen vastgelegde rivierbodem);
- Kunstwerken vanaf medio 2014 tot mei 2020.

In de Legger van 2014 waren vlakken opgenomen als objecttype "water". Deze vlakken zijn in de actualisatie van de Legger vervangen door opname van het specifieke watertype, zoals een geul, KRW-relevant water of een overnachtingshaven. Het vlak "water" is dan ook komen te vervallen.

Sinds de vorige Legger van 2014 zijn er op verschillende locaties rivierverruimende maatregelen genomen waarbij de primaire waterkering landinwaarts is verplaatst. Bij deze zogenoemde dijkterugleggingen zijn percelen en daarbinnen gelegen objecten aan het stroomgebied van de rivier toegevoegd. Op de volgende locaties zijn waterstaatswerken toegevoegd aan de Legger als gevolg van de uitvoering van dijkterugleggingen:

- Het Reevediep, nieuwe bypass ten zuiden van Kampen tussen de IJssel en het Drontermeer;
- Dijkteruglegging Cortenoever (IJssel ten zuiden van Zutphen);
- Dijkteruglegging Voorsterklei (IJssel ten noorden van Zutphen);
- Dijkteruglegging Westenholte (IJssel ten noorden van Zwolle
- Dijkteruglegging Lent (Waal ten noorden van Nijmegen);
- Dijkteruglegging Munnikenland (Waal ten westen van Brakel);
- Ontpoldering Noordwaard (ten noorden van de Biesbosch).

De volgende waterstaatswerken zijn gewijzigd in de Legger:

- Aanpassingen grenzen waterstaatkundig beheer Waterregeling, die volgen uit de wijziging van de Waterregeling van 01-07-2020;
- Hoofdvaargeul: De normhoogte van de bodem van de vaargeul is geactualiseerd o.b.v. baggervlakken voor de Rijntakken (RWS-ON, 2020), baggervlakken voor de Maas (RWS-ZN, 2020) en baggervlakken voor de Rijn- en Maasmonding (RWS-WNZ, 2018);
- Kribben en kribkoppen: In de Waal en IJssel zijn kribverlagingen uitgevoerd in het afgelopen decennium. Dit heeft tot wijziging van de locatie en dimensionering van kribben geleid op basis van de Beheerkaart Nat (BKN, 2020). Daarnaast zijn de kribkoppen (en bijbehorende hoogte) toegevoegd aan de Legger.

6. Toelichting op wijze van opname geulen en natuurvriendelijke oevers

Vastlegging van dynamische objecten in de Legger

In de afgelopen twee decennia is in het rivierengebied een groot aantal geulen, strangen en natuurvriendelijke oevers aangelegd. Veelal zijn deze waterstaatswerken aangelegd als onderdeel van een groter inrichtingsproject zoals Ruimte voor de Rivier (RvR), Kader Richtlijn Water (KRW), Maaswerken (MW) en Nadere Uitwerking Rivierengebied (NURG).

Geulen, strangen en oevers worden daarbij blootgesteld aan dynamische rivierprocessen. Harde wind en stromend water pakken op de ene plek materiaal op (erosie), om ze op een andere, luwe plaats weer los te laten (sedimentatie). Buitenbochten slijten en benedenstrooms groeien binnenbochten weer aan.

Naast stroming door de rivier zelf, vindt er ook dynamiek plaats door getijwerking (in de benedenstroomse delen van de rivieren) en golfslag door de scheepvaart.

Voor het grootste deel van de geulen, strangen en oevers is onduidelijk met welke snelheid en omvang van dynamische processen rekening moet worden gehouden. Hierdoor kan de situatie ontstaan dat een object niet meer voldoet aan de door de beheerder beoogde situatie (ontwerp) of dat belangen van derden worden geschaad. Zo kan een geul door erosie verplaatst zijn, waarmee er gevolgen zijn voor perceeleigenaren of bepaalde functies niet meer worden behaald, zoals de afvoerfunctie bij hoogwater of de bijdrage aan landelijke natuurdoelen.

Het is daarom van belang om de zogenoemde normatieve toestand (functionele situatie) van deze dynamische objecten eenduidig vast te leggen in de Legger rijkswaterstaatswerken. Omdat geulen, strangen en oevers zijn aangelegd in een omgeving waar natuurlijke processen spelen (o.a. sedimentatie, erosie en successie), kan (en mag) de situatie in het veld afwijken van de aangelegde situatie. De normatieve toestand is daarom niet strikt te bepalen.

Voor alle geulen, strangen en natuurvriendelijke oevers in het riviergebied is in deze Legger een "Vlak van vrije ruimte" gedefinieerd. Met het Vlak van vrije ruimte (VVR) is aangegeven binnen welk vrijheidsveld een dynamisch object zich maximaal zou mogen bewegen, zonder dat oevererosie of zijdelingse verplaatsing leidt tot overlast aan belangen van derden of leidt tot functieverlies. Verplaatsing buiten het VVR leidt tot falen van een functie of aan ongewenste schade van functies of eigendommen van derden in de omgeving. Deze waarde, die niet mag worden overschreden, noemen we de "limietwaarde". Dit is bijvoorbeeld de lijn die gevormd wordt door de beschermingszone van een waterkering, een contour rondom een verharde weg of een perceelgrens van een particuliere eigenaar.

Tabel 1 toont de limietwaarden die gehanteerd zijn voor het bepalen van het Vlak van vrije ruimte.

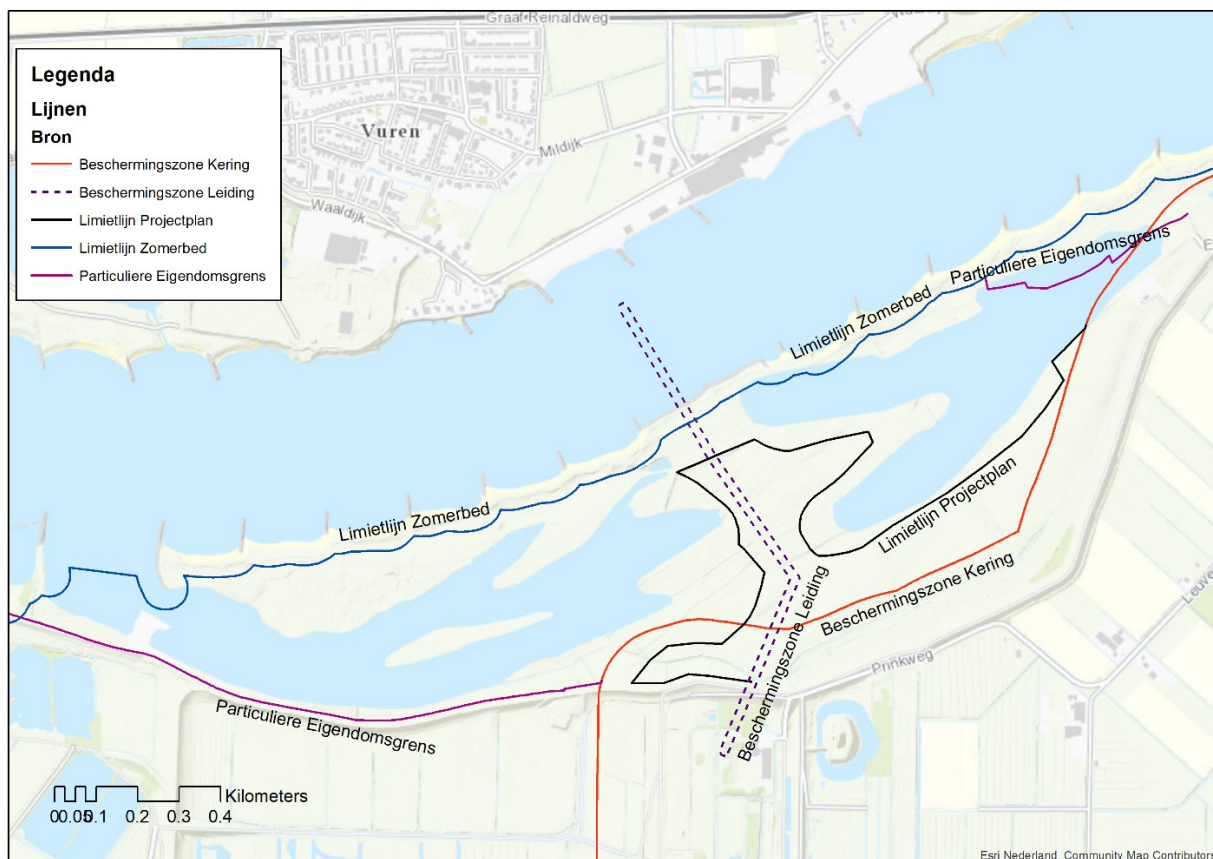
Tabel 1: Gehanteerde limietwaarden voor samenstellen "Vlak van vrije ruimte".

Object	Limietwaarde	Bron
Primaire waterkering	Buitenbeschermingszone (BBZ) van de primaire waterkering	Leggerzonerings primaire waterkeringen van alle waterschappen
Kribben	10 m. als polygon rondom krib-polygon uit BKN	Beheerkaart Nat
Zomerbed (alleen van toepassing op geulen)	50 m. uit het vlak "zomerbed" uit de BKN. Indien een geul of strang binnen de 50 meter zone is ontworpen/vergund, dan de contour van het ontwerp uit het Projectplan aanhouden.	Beheerkaart Nat
Wateren (bijv. diepe plassen)	10 m. contour rondom wateren zodat geen kortsluitingen ontstaan, bijvoorbeeld tussen een diepe plas en een geul.	Beheerkaart Nat en luchtfoto's
Particuliere percelen	Eigendomsgrens particuliere percelen is de limietlijn. NB: gronden van de Staat en natuurbeheerders (o.a. Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de Provinciale landschappen) vormen geen limiet.	Kadastrale begrenzing
Verharde wegen (geen halfverharding)	Teen van weg (indien verhoogd) is de limietlijn. Berm van de weg is grens indien geen verhoging. NB: Onverharde (wandelpaden) zijn dus niet als limiet opgenomen.	Nationaal wegenbestand (NWB wegen) en luchtfoto's
Zomerkades	Limietlijn op 10 meter uit de teen van de kade.	Beheerkaart Nat en hoogtekaarten (AHN3)

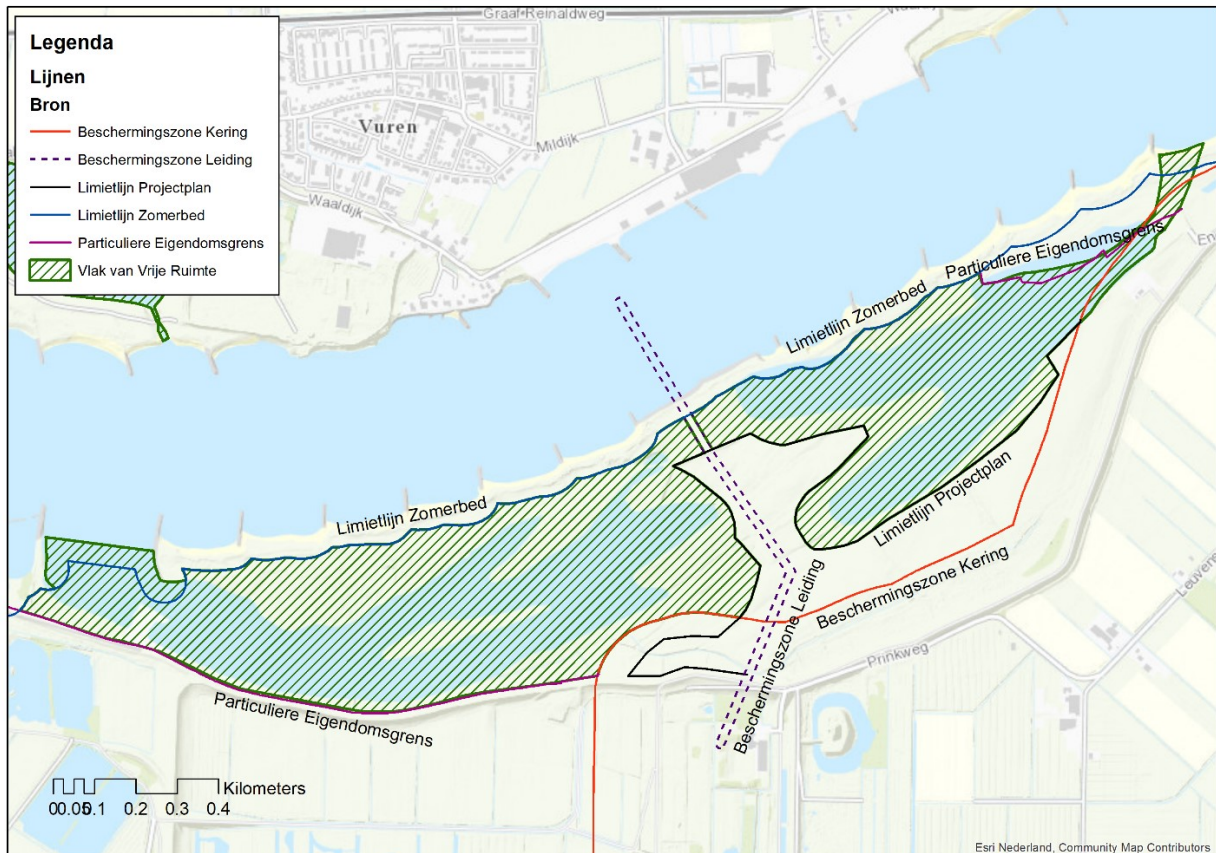

Object	Limietwaarde	Bron
Overige waterbouwkundige objecten of grotere objecten in eigendom van derden	Bijv. (fiets)bruggen, betonnen inlaatwerken, hoogspanningsmasten etc. 10 m. contour rondom het object	Beheerkaart Nat en luchtfoto's
Bodemverontreiniging	Grens gedefinieerd gebied verontreiniging, moet in projectplan benoemd zijn als verontreinigd gebied of grond, met contour van 10 m. is de limietlijn	Projectplannen / vergunningen
Bufferzone tussen object geul en nvo's	10 m bufferzone tussen beide objecten, gezien van de begrenzing van de natuurvriendelijke oever (nvo).	Ervaringsgetal RWS
Generieke begrenzing nvo's	- Nederrijn/Lek en Maas: 75 meter gerekend vanaf de insteek (baken). - Waal: 150 meter vanaf insteek in buitenbocht. Dit is baken op kribkop of rechtstand. 100 meter op rechtstand of binnenbocht. - IJssel: 75 meter vanaf insteek in buitenbocht, 50 meter in binnenbocht of rechtstand	Ervaringsgetallen RWS

Het toepassen van de limietwaarden leidt per locatie tot een set aan lijnen rondom de geul, strang of natuurvriendelijke oever (nvo). De binnenste begrenzing rondom het object is vervolgens gedefinieerd als het Vlak van vrije ruimte. In de onderstaande figuren is dit schematisch weergegeven.

Figuur 2: Schematische weergave van verschillende limietlijnen rondom een geul.

Figuur 3: Vertaling naar een Vlak van vrije ruimte voor een geul.

Naast het vlak waarbinnen een geul of strang zich vrij mag bewegen, is het van belang om ook limieten vast te stellen gerelateerd aan de functies van het object. Geulen en strangen zijn met een specifiek doel of functie aangelegd, zoals hoogwaterveiligheid (verlaging van de waterstanden tijdens hoogwater) of een bijdrage leveren aan landelijke natuurdoelen vanuit de Kaderrichtlijn Water, Natura 2000 of het Nationaal Natuurnetwerk (NNN). Om deze functies te borgen in de Legger zijn er twee aspecten (attribuutgegevens) toegevoegd aan het Vlak van vrije ruimte:

- a. Geulvolume: Het geulvolume is afgeleid uit de functie van een geul voor hoogwaterveiligheid. Het betreft het volume (m^3) onder mediaan peil of stuwpeil van een geul of strang. Het geulvolume is maatgevend voor de doorstroomcapaciteit van de geul en de bijdrage die een geul kan hebben op het verlagen van waterstanden op de rivier. Een geul mag dus bijvoorbeeld breder en ondieper worden dan de aanlegsituatie, mits hij maar dezelfde hoeveelheid water kan herbergen;
- b. Bodemhoogte geul: De bovengrens van de bodemhoogte (meters t.o.v. NAP) is gebaseerd op de limietwaarde vanuit waterkwaliteit en natuurdoelen (o.a. Kaderrichtlijn Water) en is gerelateerd aan de benodigde minimale waterdiepte. Om een goede bijdrage te kunnen leveren aan natuurdoelen (o.a. leefgebied voor vis) dient een geul permanent watervoerend te zijn. Geulen dienen derhalve minimaal een 0,5 meter water te bevatten op het diepste deel van de geul bij mediane waterstand of stuwpeil op de rivier. Op basis van dit gegeven zijn bodemhoogte afgeleid voor de verschillende locaties langs de rivier met geulen en strangen.

Gevolgen van het Vlak van vrije ruimte

Bij onderdeel 2 is aangegeven dat het Vlak van vrije ruimte uitsluitend inzicht geeft in het dynamisch karakter van de oppervlaktewateren die in de Legger zijn opgenomen. Omdat deze oppervlaktewateren van nature een dynamisch karakter hebben en er al lange tijd sprake is van de integrale watersysteembenadering, betekent het opnemen van het Vlak van vrije ruimte ook niet direct dat er in juridische zin iets wijzigt voor derden. Het Vlak van vrije ruimte bepaalt nu alleen duidelijk waar de beheerverantwoordelijkheid van het Rijk ligt.

De opname van het Vlak van vrije ruimte in de Legger betekent dan ook niet dat het gehele vlak volledig mag eroderen. Geulen, strangen en natuurvriendelijke oevers zijn allen met een specifiek doel en ontwerp vastgelegd in een Projectplan of vergunning. Dit doel en ontwerp zijn in de legger geborgd door de combinatie van het vlak met het geulvolume en de bodemhoogte. Indien erosie, sedimentatie of zijdelingse verplaatsing van een geul of strang leidt tot situatie die zich niet langer verhoudt tot de attribuutgegevens, kan dit leiden tot een ongewenste impact op functies in het gebied of eigendommen van derden in de omgeving. Op dat moment zal de beheerder in moeten grijpen.

Naast de Legger wordt een technisch beheerregister opgesteld. Dit beheerregister is een intern document voor de beheerder waarin de te beheren objecten zijn vastgelegd. In dit beheerregister kunnen aanvullende kenmerken worden omschreven die voor het onderhoud relevant zijn. Vanwege het vrijblijvende karakter is beheerder vrij in de informatie die wordt opgenomen in het beheerregister. Het register heeft ook geen externe werking, maar richt zich op het eigen onderhoudsplan. In het beheerregister zijn limiet- en signaleringslijnen opgenomen per object. Deze lijnen helpen de beheerder om te onderkennen welke situatie er in het bewuste projectgebied aanwezig is en kunnen hem helpen de juiste beslissing te maken over wel of niet plegen van onderhoud. Het opnemen van deze lijnen gaat verder dan waar de Legger voor bedoeld is, namelijk het opnemen van de normatieve toestand van een waterstaatswerk.

7. Watervergunningen

Een watervergunning is een recht voor handelingen op of nabij een waterstaatswerk. Artikel 6.5 van de Waterwet en art. 6.12 Waterbesluit bepalen in welke gevallen een watervergunning nodig is. De uiterwaarden van de Maas, de Rijntakken en een deel van de Rijn-Maasmonding zijn waterstaatswerken. Daarom is er ook een watervergunning nodig voor natuurontwikkeling of bedrijfsmatige activiteiten in de uiterwaarden. Deze handelingen worden binnen de procedure voor de watervergunning onder meer getoetst op waterstandseffecten. Watervergunningen of bepalingen hierin zijn niet zichtbaar op de leggerkaart.

8. Overgangssituatie

De Legger rijkswaterstaatswerken is gebaseerd op de kaarten Waterregeling zoals vastgesteld op 1 juli 2020. De overige data is afgeleid van de areaalgegevens zoals beschikbaar op 28 januari 2021. Wijzigingen die na deze datum in de data werden verwerkt, zijn niet in deze Legger rijkswaterstaatswerken opgenomen, maar worden verwerkt in een toekomstige actualisatie van de Legger.

Toelichting op de Legger rijkswaterstaatswerken - onderdeel Vegetatielegger

Actualisatie juni 2021

1. Inleiding

Dit is de toelichting op het onderdeel Vegetatielegger van de Legger rijkswaterstaatswerken. De Minister van Infrastructuur en Waterstaat heeft de Legger rijkswaterstaatswerken 2021 en de Vegetatielegger 2021 gewijzigd vastgesteld. Aanleiding is dat bij de actualisatie van de Vegetatielegger in 2020 niet alle restpunten vanuit derden beantwoord konden worden, omdat hier nadere inhoudelijke analyses voor benodigd waren. Deze restpunten zijn in deze versie van de Vegetatielegger verwerkt als wijziging.

Artikel 5.1, eerste lid van de Waterwet bepaalt dat de beheerder zorgdraagt voor de vaststelling van de Legger. In de Legger worden de ligging, vorm, afmeting en constructie waaraan waterstaatswerken moeten voldoen, omschreven. Ook de vegetatie in het rivierbed is hier onderdeel van. De daarin aanwezige vegetatie vormt als het ware de natuurlijke "bak" waarin het water stroomt. Vegetatie in het rivierbed remt de waterafvoer, waardoor de waterstand stijgt.

In de Vegetatielegger is de norm voor de vegetatie in het rivierbed vastgelegd. De norm is vastgelegd ten behoeve van de hoogwaterveiligheid en de waterkwaliteit. De Vegetatielegger bestaat uit een vegetatiekaart met regels. De vegetatie is in vier vegetatieklassen op kaart weergegeven. Deze vegetatieklassen worden van elkaar onderscheiden door de mate van ruwheid. Van glad naar ruw gaat het om de volgende vegetatieklassen: *gras en akker, riet en ruigte, bos en struweel*. Daarnaast zijn 3 mengklassen gedefinieerd: *90/10, 70/30 en 50/50*. Deze mengklassen zijn bedoeld om dynamisch beheer van (natuur)terreinen mogelijk te maken. De regels bij de kaart geven aan welke afwijkingssmarge ten opzichte van de kaart is toegestaan.

2. Doelen reikwijdte van de Vegetatielegger

Doel

Het doel van de Vegetatielegger is om de norm voor vegetatie in het rivierbed vast te leggen ten behoeve van de hoogwaterveiligheid en de waterkwaliteit. Door het uitvoeren van vegetatieonderhoud op basis van de Vegetatielegger wordt bijvoorbeeld voorkomen dat het doorgroeien en uitbreiden van vegetatie in het rivierbed bij hoogwater leidt tot onverantwoord hoge waterstanden, of dat vegetatie wordt verwijderd die een bijdrage levert aan de waterkwaliteit.

Reikwijdte

De Vegetatielegger is vastgesteld voor alle rivieren in beheer bij het Rijk waar de vegetatie van invloed is op de rivierwaterstand. Dit zijn de uiterwaarden en weerden van de Maas (met uitzondering van de zuidelijke Afdamde Maas), de Bovenrijn, de Waal, de Boven-Merwede, de Nieuwe Merwede, het Pannerdensch Kanaal, de Nederrijn, de Lek, de IJssel, het Zwarte Water en een deel van de Biesbosch.

Er is geen Vegetatielegger voor het gebied ten westen van (globaal) de lijn Krimpen a/d Lek - Made. Daar heeft toename van de ruwheid van de vegetatie beperkte invloed op de waterstand. De waterstand wordt hier met name bepaald door de getijdebeweging op zee. Ook uitgezonderd zijn de vrijstellingsgebieden voor de vergunningplicht op grond van de Waterwet. Verruwing door vegetatie is in deze gebieden niet relevant voor de waterstand.

3. Aard van het leggerbesluit en rechtsgevolgen

Rijkswaterstaat is als uitvoerend waterbeheerder verantwoordelijk voor de goede staat van de grote rivieren en voert in dat kader vegetatieonderhoud uit. De Legger is verplichtend naar Rijkswaterstaat als wettelijk beheerder. Rijkswaterstaat moet onderhoud- en herstelwerkzaamheden richten op instandhouding van de normatieve toestand, zoals in de Legger omschreven. Als er op een eigendom van derden (zoals landgoedeigenaren en agrarische bedrijven) te veel begroeiing ontstaat, kan Rijkswaterstaat besluiten om onderhoud uit te voeren. Dit kan op 2 manieren:

- door het afsluiten van een overeenkomst voor vegetatieonderhoud met derden (meestal de terreineigenaar), op basis van een vergoedingsuitvoering;

- door een aannemer, in opdracht van Rijkswaterstaat.

De precieze aanpak en kosten van het vegetatieonderhoud is afhankelijk van de omvang en het gebruik van het terrein.

4. Vegetatieklassen

Vegetatie in het rivierbed bestaat uit verschillende typen begroeiing. Op basis van ruwheid (weerstand bij stromend water) en herkenbaarheid zijn vier homogene klassen onderscheiden. Van de homogene vegetatieklassen is gras en akker de gladste, gevolgd door riet en ruigte en daarna bos. Struweel is de ruwste vegetatieklasse.

Homogene vegetatieklassen

Gras en akker

De klasse gras en akker bestaat uit onbegroeide terreinen, open kruidenvegetaties, dichte grasvegetaties en ruigtekruiden die in de winter bovengronds afsterven of platliggen. Het meest onderscheidende kenmerk van deze klasse is de afwezigheid van vegetatie of, indien wel aanwezig, een open vegetatie met een gemiddelde hoogte van minder dan circa 50 cm in de winter. In beperkte mate kan riet en/of ruigte en in zeer geringe mate bomen of struiken aanwezig zijn, in kleine eenheden van maximaal enkele vierkante meter. Door extensivering van het beheer kan dit type overgaan in de klasse riet en ruigte met een gemiddelde vegetatiehoogte van meer dan circa 50 cm.

Riet en ruigte

De klasse riet en ruigte bestaat uit moerasvegetaties en natte tot droge ruigten, die in de winter bovengronds niet afsterven of platliggen. Het meest onderscheidende kenmerk is de dominantie van kruiden met een hoogte van 1 tot 2 meter, waardoor deze klasse beduidend hoger is dan de klasse gras en akker. De moeras- en ruigtevegetaties worden veelal gedomineerd door een beperkt aantal soorten. De variabiliteit aan soorten is binnen de klasse echter groot als gevolg van variatie in voedselrijkdom en vochtigheid van de bodem. Er kunnen in beperkte mate bomen of struiken aanwezig zijn, in eenheden van maximaal enkele vierkante meter. Door extensivering van het beheer kan dit type overgaan in de klasse struweel.

Struweel

De klasse struweel bestaat uit vegetaties die gedomineerd worden door struiken. De hoogte varieert van circa 2 tot 5 meter. Het meest onderscheidende kenmerk is naast vegetatiehoogte een dichte structuur van takken en stammen over de gehele hoogte. De struwelen worden gedomineerd door een beperkt aantal soorten. Er kan een ondergroei van ruigte aanwezig zijn. Deze klasse kan op den duur overgaan in de klasse bos, indien jonge boomvormende soorten voorkomen (bijvoorbeeld bij zachthoutoibos) of bomen zich tijdens de successie vestigen.

Bos

De klasse bos bestaat uit vegetaties die gedomineerd worden door opgaande bomen. De hoogte varieert van circa 5 meter tot meer dan 15 meter. Belangrijkste onderscheidende kenmerk van deze klasse ten opzichte van de klasse struweel, is beperkte aanwezigheid van takken en stammen in de onderste meters. De boomlaag wordt veelal gedomineerd door een beperkt aantal soorten. Met name bij natuurlijk bos kan een ondergroei van ruigte en struweel aanwezig zijn. Boomgaarden en bomenlanen met aaneengesloten kruinen staan als bos op de Legger.

Mengklassen

Mengklassen geven flexibiliteit voor het onderhoud van dynamische beheerde natuurgebieden. Binnen een afgebakend gebied wordt alleen getoetst op het aantal hectare ruwe en gladde vegetatie en niet op de precieze locatie ervan. Een mengklasse wordt toegekend op basis van het aantal hectare vegetatie in de homogene klassen. De mengklassen zijn bedoeld voor terreinen met een natuurdoelstelling die dynamisch, veelal met begrazing, worden beheerd. Er zijn drie mengklassen in de Vegetatielegger opgenomen 90/10, 70/30 en 50/50.

Heggen en solitaire bomen

Heggen kunnen bij hoogwater door hun ligging en dichte vorm een hoge mate van opstuwing veroorzaken en zijn daarom als aparte categorie opgenomen. Heggen kunnen afhankelijk van hun

breedte op de Vegetatielegger zichtbaar zijn als heg (smaller dan 5 meter), of als bos of struweel (breder dan 5 meter). Solitaire bomen hebben geringe invloed op de waterafvoer en zijn daarom alleen ter oriëntatie opgenomen in de Vegetatielegger. Solitaire bomen mogen bestaan en ontstaan, tenzij er andere regelingen zijn die dit verhinderen.

Natuurgebieden

Voor natuurgebieden die door middel van begrazing dynamisch worden beheerd, zijn naast de vier homogene vegetatieklassen ook drie zogenaamde mengklassen gedefinieerd. Mengklassen zijn een alternatieve weergave van de bestaande situatie. Ze zijn opgebouwd in percentages ruwe begroeiing (dit is begroeiing met een opstuwende werking bij hoogwater, zoals bos en struweel) en gladde begroeiing (gras en akker). Mengklassen geven flexibiliteit voor het onderhoud van natuurgebieden. Binnen een gebied met een mengklasse is de totale hoeveelheid ruwe vegetatie aan een maximum gebonden. De exacte locatie van de vegetatietypen mag variëren. De achtergrond hiervan is dat het beheerdoel op deze terreinen (deels) gericht is op het stimuleren van dynamiek, waarbij successie (natuurlijke vegetatie-ontwikkeling) wordt nagestreefd.

Overige categorieën

Water en verhard oppervlak zijn opgenomen als aparte categorieën.

5. Wijzigingen

Aanleiding voor wijziging van de Vegetatielegger is dat bij de actualisatie van de Vegetatielegger in 2020, niet alle restpunten vanuit derden beantwoord konden worden. Op basis van beschikbare Projectplannen Waterwet en/of Watervergunningen zijn op basis van een inhoudelijke analyse wijzigingen aangebracht in de Vegetatielegger. Dit betreft de volgende locaties (bovenstrooms naar benedenstrooms benoemd per riviertak):

- Klompenwaard/Fort Pannerden, rechteroever van de Waal;
- Oosterhoutse waarden (Nijmegen), rechteroever van de Waal;
- Kleine Willemspolder (Tiel), rechteroever van de Waal;
- Breemwaard (Zuilichem), linkeroever van de Waal;
- Randwijksche waarden (Heteren), linkeroever van de Nederrijn;
- Amerongse bovenpolder, rechteroever van de Nederrijn;
- Velperwaarden, linkeroever van de IJssel;
- Koppenwaard (Lathum), rechteroever van de IJssel;
- Terwolde, linkeroever van de IJssel;
- Olst, rechteroever van de IJssel;
- Wilsum, rechteroever van de IJssel;
- Zwarte Water, rechteroever tussen Zwolle en Gennep;
- Lus van Linne, linkeroever van de Maas;
- Bouxweerd (Hanssum), linkeroever van de Maas;
- Raaijweide (hoogwatergeul te Venlo), linkeroever van de Maas;
- Lomm (hoogwatergeul), rechteroever van de Maas;
- Ooijen-Wanssum (gebiedsontwikkeling), linkeroever van de Maas;
- Well-Aijen (hoogwatergeul), rechteroever van de Maas;
- Heukelomse beek, rechteroever van de Maas;
- Keent (oevergeul), rechteroever van de Maas;
- Batenburgse oevers, rechteroever van de Maas;
- De Paaldere 't Wildt, linkeroever van de Maas.

6. Toelichting op de kaart en regels

De Vegetatielegger bestaat uit overzichtskaarten en regels, die samen aangeven welke type begroeiing waar is toegestaan vanuit het oogpunt van hoogwaterveiligheid en waterkwaliteit. De regels zijn opgesteld om efficiënt beheer mogelijk te maken. Ze geven aan welke afwijkingen van de vegetatieleggerkaart zijn toegestaan:

- Solitaire bomen mogen ontstaan;
- Bestaande heggen en hagen mogen uitgroeien tot lijnvormig struweel;
- In gebieden met een homogene vegetatieklasse mag nieuwe vegetatie ontstaan in een ruwere klasse dan de Vegetatielegger aangeeft, mits het aaneengesloten gebied met nieuwe vegetatie kleiner is dan 500 m². In gebieden met dynamisch beheer waar een mengklasse is toegestaan geldende volgende maximale percentages voor de aanwezigheid van ruwe vegetatie en minimale percentages voor de aanwezigheid van gras en akker:

mengklasse	gras en akker	riet en ruigte	bos	struweel
90/10	minimaal 80%	maximaal 20%		
70/30	minimaal 30%	onbepaald	maximaal 40%	
50/50	minimaal 10%	onbepaald	maximaal 60%	

De Vegetatielegger bestaat tevens uit overzichtskaarten en regels, die samen aangeven welk type begroeiing is vereist vanuit het oogpunt van waterkwaliteit. Bestaande vegetatie mag daarom niet zondermeer verwijderd worden; er dient altijd getoetst te worden aan de doelstellingen van de Waterwet.

Bij de totstandkoming van deze vegetatiekaart zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Vegetatie en objecten kleiner dan vijf bij vijf meter zijn niet zichtbaar op de kaart;
- Vegetatie en objecten smaller dan 5 meter zijn evenmin zichtbaar op de kaart, met uitzondering van heggen en hagen;
- Kribben staan altijd als 'verhardoppervlak' of 'gras en akker' weergegeven, ongeacht eventueel aanwezige begroeiing;
- Rivierkilometers, perceelsgrenzen en solitaire bomen zijn ter informatie en/of ter oriëntatie in de Vegetatielegger opgenomen.

7. Beheer door Rijkswaterstaat

Door natuurlijke groei (successie) kan een vegetatieklasse overgaan naar een klasse met een grotere ruwheid. Onderhoud moet voorkomen dat er meer ruwe vegetatie ontstaat dan de Vegetatielegger (de kaart en de regels) toestaat. Elke twaalf jaar dient Rijkswaterstaat over de mate waarin voldaan wordt aan de Legger verslag uit te brengen aan de Minister (art. 2.12 lid 2 Waterwet). Daarvoor voert Rijkswaterstaat regelmatig controles uit op de aanwezige vegetatie in het rivierbed met behulp van onder andere luchtfoto's en veldinspecties, zodat verruwing van vegetatie ten opzichte van de legger tijdig gesignaleerd wordt en waar nodig onderhoud gepleegd kan worden. Op het moment dat Rijkswaterstaat onderhoud gaat uitvoeren op basis van de Vegetatielegger treedt zij voorafgaand aan het uitvoeren van onderhoud altijd in overleg met rechthebbenden van de gronden.

8. Watervergunningen

Een watervergunning is een recht voor handelingen op of nabij een waterstaatswerk. Artikel 6.5 van de Waterwet en art. 6.12 Waterbesluit bepalen in welke gevallen een watervergunning nodig is. De uiterwaarden van de Maas, de Rijntakken en een deel van de Rijn-Maasmonding zijn waterstaatswerken. Daarom is er ook een watervergunning nodig voor natuurontwikkeling of bedrijfsmatige activiteiten in de uiterwaarden. Deze handelingen worden binnen de procedure voor de watervergunning onder meer getoetst op waterstandseffecten. Watervergunningen of bepalingen hierin zijn niet zichtbaar op de leggerkaart.

Ze zijn bekend bij de vergunninghouder en bij het bevoegd gezag. Houders van een watervergunning met vegetatievoorschriften hebben toestemming om af te wijken van de Vegetatielegger. Pas als een vergunning verloopt of anderszins verval, treedt de norm uit de Vegetatielegger in werking.

9. Actualisatie van de Vegetatielegger

Door de overdracht van areaal, ruimtelijke ingrepen en natuurlijke processen kunnen waterstaatswerken veranderen. Daarom wordt de Legger rijkswaterstaatswerken periodiek geactualiseerd.

Dit is een uitgave van

Rijkswaterstaat

www.rijkswaterstaat.nl 0800 - 8002
(gratis, dagelijks 06.00 - 22.30 uur)

juni 2021